

ZİYA PAŞA DENEMESİ

Şiir ü İnşa adlı makalesinde halk dilini ve halk edebiyatını savunduğu halde Harabat adlı antolojisinin ansözünde Divan edebiyatını yüceltir. Fikir olarak yeni olmakla birlikte eskiyi devam ettirmiştir. "İnsan, yaşam, kainat" konularını metafizik temalar olarak aldığı gibi; "yolsuzluk, rüşvet, adaletsizlik" gibi sosyal konulara da şiirinde yer vermiştir.

Terci-i Bend'inde dinleri, insanların birbirleriyle anlaşamamalarını, hayvanlar aleminde güçlünün güçsüzü yenmesi, peygamberlerin çektikleri acılar gibi konuları felsefik bir düşünce içinde sorgular ve bir sonuca varır:

"Mülkünde Hak tasarruf eder keyf-i mâyeşâ isterse kevnî yok eder isterse var eder"

(Allah mülkünde istediği gibi tasarruf eder, kainatı isterse var eder isterse yok eder.)

Pozitivist düşüncenin izleri olarak örnek mümkündür bunları. Şair bu bozukluklara aklınca bir takım sebepler bulmak istiyor. Tanrının neden bunlara izin verdiğinin cevabını arıyor. Ama bulamayınca Farsça vasıta beytinde Allah'ı tesbih eder.

Namık Kemal bu şiiri için Tahrîb-i Harabat'ta:

"Terci ile fikri kıldın ihya"

Der.

Ziya Paşa Terkib-i Bend'inde (Bağdatlı Ruhiye nazire) ise adalet, makam, akıl, hürriyet, fakirlik gibi sosyal konuları işler. Namık Kemal bu şiiri için de:

"Terkib ile şiiri ettin ihya"

Diyecektir.

Erbâb-ı kemâli çekemez nakıs olanlar Rencide olur dîde-i huffâş ziyadan

...

Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz Şahsın görünür rûtbe-i akli eserinde

...

Allah'a sığın şahsı halimin gazabından Zîrâ yumuşak huylu atın çiftesi pektir

...

Bed-asla necâbet mi verir hiç üniforma Zer-dûz palan ursan eşek yine eşektir

...

Nush ile yola gelmeyi emeli tekdir Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötekdir

Eleştiri de de önemli bir isimdir. Tüm Müslümanları eleştirdiği bu gazel güzel bir örnektir:

"Diyar-ı küfrü gezdim beldeler kâşaneler gördüm Dolaştım mülk-i islâmî bütün viraneler gördüm"

Şiir ve İnşa: Bu makalesinde divan şiirini Türk şiiri kabul etmez. Halk şiirini Türk şiiri olarak görür. Divan şiirini kişisiz, melez bir edebiyat olmakla suçlar.

Harabat: Üç ciltten oluşan bir antolojidir. Türkçe, Farsça, Arapça şiirlerden oluşan divan şiiri antolojisidir. Edebiyatımızdaki ilk edebiyat tarihi taslağı sayılır. Bu antolojisinin ön sözünde ise Şiir ve İnşa makalesindeki görüşlerinin aksini savunmuştur. Divan şiirini savunur, halk şairlerinin şiirlerini aşağılar, alaya alır. Halk şairlerinin şiirlerini eşek anırmasına benzetir. Bu çelişkilerden dolayı Namık Kemal "Tahrîb-i Harabat" ve "Takip" adlı yapıtlarında Ziya Paşa'yı sert bir şekilde eleştirir.

Zafernâme: Tanzimat Döneminin en başarılı hiciv eseridir. Girit Savaşı'nda donanmaya büyük yenilgi yaşatan Sadrazam Ali Paşa'yı över gibi görünerek hicveder. Nazım-nesir karışık bir eserdir. Üç bölümden oluşur: kaside, tahmis, şerh.

Defter-i Amal: Çocukluk anıları yer alır. Batılı anlamda Türk edebiyatında ilk anı örneğidir. J.J. Rousseau'nun "İtiraf" adlı eserinden esinlenerek yazmıştır.

Rüya: Siyasi eleştiri niteliği taşıyan, düz yazı türündeki eseridir. Türk edebiyatında ilk röportaj sayılabilecek eser, karşılıklı konuşma tarzında yazılmıştır.

Eş'ar-ı Ziya: Ölümünden sonra kitap haline getirilen şiirleri yer alır.

Külliyat-ı Ziya Paşa: Ölümünden sonra kitap haline getirilen şiirleri yer alır.

Terkib-i Bent: Toplumsal çarpıklıkları eleştirir. Bağdatlı Ruhi'nin terkihibendine bir naziredir.

Terci-i Bent: Felsefi ve dini konuları işlemiştir. İnsanın faniliğini (geçiciliğini) kavrayıp gerçek varlığı (Allah'ı) aradığı bir şiirdir.

Emile: J.J. Rousseau'dan çeviridir.

Veraset Mektupları: Siyasi eleştiridir.

Engizisyon Tarihi: Cheruel ile Lavallee'den çeviri bir eserdir.

Endülüs Tarihi: Viardot'tan çeviri bir eserdir.